

DĚTI SE SPECIFICKÝMI POTŘEBAMI V ÚSTAVNÍ PÉČI

ZJIŠTĚNÍ Z NÁVŠTĚV DĚTSKÝCH ÚSTAVNÍCH ZAŘÍZENÍ (30. 10. 2024)

1 DĚTI S OCHRANNOU VÝCHOVOU A DĚTI S EXTRÉMNÍMI PORUCHAMI CHOVÁNÍ

! >>> Společná právní úprava ústavní a ochranné výchovy činí v praxi problémy <<< !

Právní úprava týkající se přístupu k dětem v zařízeních téměř nerozlišuje mezi dětmi s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou. V péči o obě tyto skupiny uplatňuje v podstatě totožné výchovné a vzdělávací metody i nástroje pro zvládnání individuálních rizik vyplývajících z potřeb dětí a v oblasti jejich práv a povinností stanoví naprosto minimální rozdíly. Protože ale zákon pomíjí řadu rizik, kterým některé děti čelí nebo je i samy přinášejí, a to typicky ty s uloženou ochrannou výchovou či s extrémními poruchami chování, jsou zařízení mnohdy nucena – ve snaze poskytovat všem dětem adekvátní péči a zajistit jim bezpečné prostředí – hledat náhradní řešení. To se projevuje i zasahováním do práv dětí, jež však nemá oporu přímo v zákoně.

„Společná úprava ústavní a ochranné výchovy a jejich nedostatečné rozlišování v rozhodování soudů je v praxi velký problém. Ačkoli zhruba 85 % dětí z našeho zařízení páchá trestnou činnost, ochrannou výchovu má jen 22 z nich. Ostatních 70 dětí je v režimu ústavní výchovy. Je pak obtížné dětem vysvětlit, proč mají jiný režim a podmínky pobytu,“ uvedl Rudolf Jakubec, ředitel Výchovného ústavu a dětského domova se školou Děčín, Boletice nad Labem.

Co chce ombudsman?

Po MŠMT požaduje přípravu nové právní úpravy, která bude oddělovat výkon ústavní výchovy a výkon ochranné výchovy. Nová právní úprava musí zohledňovat specifika a účel obou těchto institutů (ústavní výchovy jakožto nástroje rodinného/občanského práva a ochranné výchovy jakožto nástroje trestního práva) a také musí umožnit zařízením reagovat na potřeby dětí a na rizika s nimi spojená.

! >>> Chybí podrobnější právní úprava péče o děti s extrémními poruchami chování <<< !

Péče o děti s extrémními poruchami chování není dostatečně právně upravena a postrádá jasnou koncepci. Tuto zvláštní kategorii dětí zavádí a specifika péče zmiňuje pouze vyhláška o podmínkách výkonu ústavní a ochranné výchovy, která by však, coby prováděcí předpis nižší právní síly, měla vycházet ze zákona a provádět jej v jím stanovených mezích. Vyhláška kromě toho obsahuje pouze demonstrativní (neukončený) výčet důvodů, pro které lze dítě označit za dítě s extrémní poruchou chování. Za takové dítě tak lze označit i dítě, které povahou svých obtíží nespadá pod žádný z uvedených důvodů, čímž je zařízením a soudům ponechán prostor pro to, aby za ně označily jakékoli „problémové“ dítě. Z vyhlášky navíc není zřejmé, kdo a jak má diagnostiku extrémních poruch chování provádět. Schází zde také vodítka pro obsahovou složku péče či průběžné vyhodnocování důvodů pro další trvání umístění dítěte na specializovaném oddělení.

Co chce ombudsman?

Požaduje po MŠMT, aby vypracovalo koncepci péče o děti s extrémními poruchami chování, podrobně stanovilo obsah této péče a požadované promítlo do nové právní úpravy ústavní a ochranné výchovy. Vedle toho by MŠMT mělo stanovit pravidla pro diagnostiku EPCHO a zakotvit pravidelný přezkum důvodnosti dalšího setrvávání dítěte ve specializovaném EPCHO zařízení.

!>>> Zařízení se potýkají s nedostatkem pedagogického i odborného personálu

Kapacita zařízení, resp. výchovných a rodinných skupin, společně se složením umístěných dětí přitom klade na personál vysoké nároky. V silách nízkého počtu přítomných pedagogických pracovníků však není tyto nároky bezpečně plnit, natož s dětmi provádět individuální práci, naplňovat všechny jejich potřeby a bezpečně reagovat na mimořádné události. Zejména u dětí s uloženou ochrannou výchovou či extrémními poruchami chování pak nízký počet denního i nočního personálu představuje významné bezpečnostní riziko, a to pro děti i personál. Nízký počet odborného personálu, případně jeho úplná absence, dále zařízením znemožňuje zajišťovat dětem specializovanou péči, kterou přitom s ohledem na povahu svých obtíží potřebují.

„Vedle podrobnější specifikace práv dětí a kompetencí zaměstnanců zařízení je nezbytné navýšit počty pedagogických pracovníků. Zvláště pak v zařízeních pro děti s vysoce specifickými potřebami. V zájmu umožnění adekvátní individuální péče a zajištění bezpečí jak pro děti, tak i pro personál, je současně nutné snížit počty dětí tak, aby jich v jedné skupině bylo maximálně 4-6,“ sdělila Dagmar Bakešová, ředitelka Výchovného ústavu Žulová.

Co chce ombudsman?

Po MŠMT požaduje, aby bezodkladně navýšilo počty personálu tak, aby to odpovídalo typu a cílové skupině zařízení a naplňovalo podmínky stanovené právními předpisy. Jde jak o personál v přímé péči u dětí, tak i o odborný personál (zejména etopedy a psychology).

2 PRÁCE S AGRESÍ A DĚTI SE ZÁVISLOSTNÍMI PROBLÉMY

!>>> Chybí právní a metodické úprava práce s agresí dětí v zařízeních

Zařízení pro děti s vysoce specifickými potřebami, jako jsou například děti s extrémními poruchami chování, ale i děti se závislostními problémy se velmi často potýkají s agresí dětí. Právní úprava to však nijak nezohledňuje a nedává zařízením prakticky žádné nástroje ani vodítka pro to, jak s těmito projevy chování pracovat. Zákon zná jediný nástroj pro práci s agresí, tzv. oddělenou místnost. V praxi však dochází k situacím, kdy pracovníci musí v zájmu ochrany zdraví a života dítěte nebo ostatních osob v zařízení použít fyzické úchopy; ty však zákon nijak neupravuje. Jiné typy služeb (sociální a zdravotní služby), jejichž klienti mají často stejné potřeby a projevy jako klienti zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, přitom mají pro práci s agresí zákonem jasně vymezené nástroje, včetně podmínek pro jejich použití a systému evidence a kontroly.

„Mělo by jasně zaznívat, že v některých zařízeních, zvláště těch pro děti s extrémními poruchami chování, se pedagogičtí pracovníci dostávají do situací, kdy jsou v ohrožení života. Práce s agresí dětí je téma, kterému se není možné dále vyhýbat,“ uvedl Rudolf Jakubec, ředitel Výchovného ústavu a dětského domova se školou Děčín, Boletice nad Labem.

Co chce ombudsman?

Požaduje po MŠMT, aby na zákonné úrovni stanovilo nástroje a postupy pro práci s agresí dětí a zavést prostředky ke kontrole jejich využívání.

! >>> Chybí koncepce péče o děti se závislostními problémy <<< !

Zdá se, že koncepci péče o děti se závislostními problémy tvoří samotná zařízení na základě regionální či celostátní poptávky. Nemají žádnou či jen naprosto minimální podporu MŠMT nebo jiného orgánu, který by je metodicky vedl v odborných otázkách adiktologické péče. Ke specializaci se tak zařízení hlásí zejména na základě dlouhodobé profesní zkušenosti s prací s nezletilými, kteří experimentují s návykovými látkami nebo jsou na nich závislí. Chybějící koncepce se pak nejvíce odráží v obtížné dostupnosti těchto zařízení a v neexistenci navazujících služeb.

Zařízení lze připodobnit k záchranné síti pro děti s problémy se závislostí. Jsou poslední instancí, která dětem může poskytnout podporu při řešení jejich závislosti. Jde především o děti, u nichž dříve neuspěly (anebo nebyly dostupné) žádné sociální, zdravotnické ani školské instituce a pomáhající organizace a které jsou do zařízení umísťovány z toho důvodu, že pro ně neexistuje jiná alternativa nedobrovolné pobytové léčby. Zařízení by proto měla poskytovat opravdu multidisciplinární péči, aby pokryla širokou škálu potřeb dětí a mladistvých. Současná právní úprava a nastavení systému však takovou péči zařízením poskytovat neumožňuje.

Co chce ombudsman?

Žádá MŠMT, aby vytvořilo koncepci služeb či programů v rámci ústavní a ochranné výchovy pro děti se závislostními problémy a zajistilo jejich dostupnost a návaznost.

! >>> Zařízení pro děti se závislostními problémy nemohou zaměstnávat adiktologa ani jiné zdravotníky <<< !

Za současné právní úpravy mohou zařízení zajišťovat adiktologickou péči výhradně skrze externí pracovníky, kteří do zařízení v dohodnutých intervalech docházejí, nebo prostřednictvím ambulantních služeb. Tyto možnosti však nejsou vždy dostatečné, případně neodpovídají aktuálním potřebám dětí. Problémy se zaměstnáváním adiktologů ústí v to, že odbornou adiktologickou práci a intervence se snaží poskytovat pedagogičtí pracovníci, kteří se svou odborností snaží zvyšovat na základě vlastní iniciativy a často také ve svém volném čase. To je samo o sobě úctyhodné, avšak ze systémového hlediska se jedná o cestu, která není dlouhodobě udržitelná.

„Potřebujeme, aby nám legislativa umožňovala zaměstnávat adiktology a další zdravotníky, protože jsou pochopitelně důležitou součástí péče o děti se závislostmi. Narážíme také na nedostatek služeb, které by dětem po odchodu z našeho zařízení poskytovaly následnou adiktologickou a terapeutickou podporu,“ řekla Dagmar Bakešová, ředitelka Výchovného ústavu Žulová.

Co chce ombudsman?

Požaduje, aby MŠMT ve spolupráci s MZ umožnilo školským zařízením zaměstnávat zdravotníky a poskytovat zdravotní služby a vytvořilo systém kontroly jejich kvality.

KDE JE PROBLÉM ?

“

„Bez toho, aby byla jasně daná zakázka státu směrem k našim zařízením, vyspecifikovaná klientela pro jednotlivé typy zařízení a tomu odpovídající prostředky, nástroje a kompetence, budeme se stále pohybovat ve vzduchoprázdnu,“ řekla Petra Prymulová, ředitelka Diagnostického ústavu Praha 2.

”

“

„Obě série našich návštěv potvrdily to, na co ochránce i samotná zařízení upozorňují již řadu let, a sice chybějící dlouhodobou koncepci systému ústavní a ochranné výchovy. Troufám si přitom říci, že se jedná o zásadní nedostatek, od něhož se odvíjejí jiné závažné problémy, s nimiž se systém potýká. Současná právní úprava ústavní a ochranné výchovy již nedokáže reagovat na potřeby dnešních dětí, nedokáže odrážet jejich obtíže a problémy a neposkytuje zařízením jasná vodítka, jak s těmito obtížemi a problémy pracovat a jak potřeby dětí naplňovat. To pak vede k tomu, že jsou zařízení ve snaze poskytnout dětem adekvátní péči mnohdy nucena hledat náhradní řešení, která však nemají pevnou oporu v zákoně. Zařízení se tak pohybují na jeho hraně, případně již dokonce za ní,“ uvedl zástupce ombudsmana Vít Alexander Schorm.

”

ombudsman

veřejný ochránce práv

